

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ЕКОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

У сучасних умовах набула актуальності проблема формування основ економічної культури у дітей дошкільного віку, на що зауважується у Базовому компоненті дошкільної освіти України (нова редакція), програмах розвитку дошкільників (“Я у світі”, “Впевнений старт”, “Дитина”, “Українське дошкілля”).

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування сутності формування основ економічної культури дітей старшого дошкільного віку та визначення рівнів сформованості основ економічної культури старших дошкільників на констатувальному етапі експериментального дослідження.

Проаналізовано трактування вченими понять “економічне виховання” та “економічна культура”. Уточнено сутність поняття “економічна культура”, під якою стосовно цієї вікової категорії вважаємо кращим вживати термін “основи економічної культури”, під яким розуміємо результат раннього економічного виховання та економічної освіти дошкільників, що полягає у сформованості на доступному дітям рівні економічних знань, умінь та навичок. Розглянуто різні підходи дослідників щодо економічного виховання дітей дошкільного віку.

Констатовано, що сьогодні ще недостатньо розкрита проблема формування основ економічної культури дітей старшого дошкільного віку. Описано перший етап експериментального дослідження – констатувальний експеримент, сутність якого полягала у вивченні стану сформованості основ економічної культури старших дошкільників. Визначено компоненти та показники сформованості основ економічної культури дітей старшого дошкільного віку: когнітивний із показниками (розуміння елементарних економічних понять; наявність уявлень про речі першої необхідності; сформованість уявлень про правила чесного заробляння грошей; обсяг елементарних знань про життєву необхідність грошей), діяльнісний із показниками (уміння здійснити мінімальну покупку; уміння поводитись у різних соціально-економічних ситуаціях; уміння виявляти ощадливість під час використання продуктів харчування, матеріалів, речей, іграшок), мотиваційний із показниками (прояв зацікавленості у вартості того, що хотів би придбати; бажання допомагати батькам у виконанні певної праці; прояв інтересу до процесу заробляння та витрачання грошей). Охарактеризовано рівні сформованості основ економічної культури старших дошкільників (високий, середній, низький). Запропонована діагностична методика для визначення ступеня прояву показників сформованості основ економічної культури старших дошкільників та розроблена система їх оцінювання. Наведені результати констатувального експерименту, які підтвердили необхідність подальшого продовження проведення педагогічного дослідження на формуальному та контрольному етапах.

Перспективу дослідження вбачаємо у розробленні ефективної системи роботи з оптимізації формування основ економічної культури старших дошкільників засобами ігрових інноваційних технологій.

Ключові слова: економічне виховання, старші дошкільники, основи економічної культури, компоненти, показники, рівні сформованості основ економічної культури.

У наш час набула актуальності проблема формування економічної культури не тільки дорослих, а й дітей дошкільного віку. Так, у Базовому компоненті дошкільної освіти України (нова редакція) в освітньому напрямі “Дитина в соціумі. Соціально-фінансова грамотність” зазначається, що проявом соціальної компетентності й навичок фінансової грамотності є здатність дитини усвідомити, хто вона і як потрібно взаємодіяти з іншими людьми. Показниками компетентності є розуміння дитиною соціально-фінансових взаємозв’язків, уявлення про планування бюджету в родині, про заощадження, уміння аналізувати витрати, знання походження та назви грошових одиниць, уміння встановлювати залежності між витратами та грошовими коштами, усвідомлення важливості ощадливості, практичності; дотримання дитиною економічно доцільної поведінки, культури споживання доступних ресурсів; наявність інтересу до дослідження соціально-фінансових взаємозв’язків, інтересу до світу фінансів [2, с. 29].

У програмі “Впевнений старт” підкреслюється, що старший дошкільник повинен бути мотивований на цінності сталого розвитку, а саме економію та раціональне використання природних ресурсів [4, с. 39].

У програмі “Я у світі” в освітній лінії “Дитина у світі культури” рекомендується стосовно економічної освіченості старших дошкільників формувати у дітей зачатки економічної свідомості й поведінки, збалансовувати споживацьку та продуктивну активність; навчати раціонально, економно використовувати різні матеріали; активізувати економічне мислення, формувати елементарні економічні поняття, виховувати бажання бережливо й ощадливо ставитися до предметів побуту та вжитку, раціонально їх використовувати [10, с. 295–296].

Отже, окреслена проблема формування основ економічної культури старших дошкільників є актуальною і своєчасною. Дослідженню різних аспектів економічного виховання дітей дошкільного віку присвячені праці: О.П. Амацької, Т.О. Атрощенко, Н.С. Бонзарєвої, Т.М. Боршуляк, О.В. Варецької, Г.І. Григоренко, Р.П. Жадан, А.В. Іванової, С.А. Іванчук, Ю.В. Калугіної, О.В. Костюкової, Л.В. Кашуби, Я.В. Курінного, А.В. Сазонової, О.А. Черешнюк, А.Д. Шатової, І.І. Ярити.

Мета статті – теоретично обґрунтувати сутність формування основ економічної культури дітей старшого дошкільного віку та визначити рівні сформованості основ економічної культури старших дошкільників на констатувальному етапі експериментального дослідження.

Вважаємо доцільним розглянути трактування вченими понять “економічне виховання” та “економічна культура”.

Т.М. Боршуляк зауважує, що економічне виховання – організована педагогічна діяльність, спеціально продумана система роботи, спрямована на формування у дітей економічної свідомості [3, с. 6].

І.І. Ярита розглядає економічне виховання як перетворення уявлень на переконання, норму поведінки і передбачає насамперед формування зацікавленого ставлення у дітей до економічних знань, умінь, до праці, її результатів [11, с. 104].

С.А. Іванчук, Н.С. Бонзарєва розуміють економічне виховання як процес виховання економічного мислення, розвитку ділових якостей, громадської активності, підприємництва, що стосується дітей старшого дошкільного віку, економічне виховання може бути сходинкою до формування початкових уявлень про моральні засади економічного буття: чесність, надійність, повагу до партнера, споживача [5, с. 33].

Найбільш повним вважаємо визначення цього поняття А.В. Сазоновою, яка економічне виховання дошкільників розглядає як цілеспрямований процес взаємодії дорослого та дитини, орієнтований на засвоєння доступних віку елементарних економічних понять, формування моральних почуттів та морально-економічних якостей, необхідних для успішної економічної діяльності, розвитку інтересу до економічної сфери життя, формування навичок соціально-економічної поведінки [9, с. 40]. Погоджуємося з думкою вченої, що економічне виховання дошкільників є складником безперервного процесу економічного виховання особистості.

Мета економічного виховання дошкільників – формування особистості майбутнього громадянина нашої держави, підготовка дітей до реального життя, надання уявлень про економічну діяльність дорослих, вироблення елементарних навичок у сфері економічних відносин [3, с. 12].

А.В. Сазонова розглядає економічне виховання як процес формування у дітей економічної культури та реалізації моральних норм та навичок економічного поведіння. Вчена розглядає економічну культуру як сукупність знань і навичок, норм і цінностей суспільства, необхідних для виконання людьми своїх суспільно значущих економічних ролей [9, с. 43].

Ю.В. Калугіна стверджує, що економічна культура – спосіб взаємодії економічної свідомості і економічного мислення, що регулює участь індивідів і соціальних груп в економічній діяльності та ступінь їхньої самореалізації в тих або інших типах економічної поведінки [6, с. 114].

О.П. Амацьєва, С.А. Іванчук економічну культуру особистості розглядають як культуру споживання, під якою розуміють визначений рівень прагнення особистості до об’єктивного і раціонального використання суспільного продукту (товарів, послуг) із метою задоволення матеріальних і духовних потреб [1, с. 8].

Вважаємо найбільш вдалим тлумачення цього поняття О.В. Костюковою, яка під економічною культурою розуміє сукупність матеріально-духовних досягнень людей у різних сферах соціально-економічної діяльності. Дослідниця зазначає, що економічна культура охоплює такі властивості індивіда, як підприємливість, економічність, обачність, вміння швидко й оперативно реагувати на зміну зовнішніх обставин [7, с. 124].

Вважаємо необхідним уточнити сутність поняття “економічна культура” і стосовно цієї вікової категорії вживати термін “основи економічної культури”, під якою розуміємо результат раннього економічного виховання та економічної освіти дошкільників, що полягає у сформованості на доступному дітям рівні економічних знань, умінь та навичок.

Розглянемо підходи дослідників до економічного виховання дітей дошкільного віку.

І.І. Ярита вважає, що економічне виховання дошкільників краще реалізовувати через такі форми його організації: заняття, екскурсії, дидактичні та сюжетно-рольові ігри, розв’язання проблемних економічних ситуацій [11, с. 101].

А.В. Сазонова з метою формування первинного економічного досвіду у старших дошкільників розробила та запровадила такі педагогічні умови: забезпечення комплексного підходу до процесу економічного виховання; надання пріоритету ігровій діяльності; поступове впровадження ігор економічної спрямованості [9, с. 120].

Т.М. Боршуляк пропонує економічне виховання дошкільників здійснювати під час тематичних занять різних видів, екскурсій, цільових прогулянок, дидактичних ігор, ігрових імпровізацій, моделювання реальних життєвих ситуацій економічної спрямованості, розв’язання творчих завдань, презентації індивідуальних проєктів, читання творів художньої літератури, драматизації казок, художньо-продуктивної діяльності, організації розваг, свят, оформлення виставок [3, с. 20].

О.В. Левчук для реалізації завдань економічного виховання дошкільників у закладі дошкільної освіти виділяє такі напрями роботи: ознайомлення дітей із працею (праця – провідна категорія економічної науки); ознайомлення дітей з економічними поняттями (зрозумілими їм), з новими професіями (менеджер, бізнесмен, фінансист); формування у дошкільників економічного мислення засобами сюжетно-рольових, настільно-друкованих, дидактичних ігор економічної спрямованості, читання художньої літератури; активна педагогічна взаємодія з батьками з питань економічної освіти дошкільників [8, с. 9].

Цікавий підхід запропонували О.П. Амагьєва, С.А. Іванчук, які розробили модель виховання основ культури споживання у дітей старшого дошкільного віку, яка охоплює реалізацію педагогічних умов (озброєння дітей системою елементарних знань з основ економіки і культури споживання; взаємодія ЗДО і сім'ї у вихованні основ культури споживання; занурення дітей в активну культурно-споживчу діяльність в умовах ЗДО і сім'ї) на різних етапах (інформаційно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивно-презентаційний). Автори запропонували такі види та форми діяльності учасників освітнього процесу: життєві спостереження, зустрічі у "Клубі дельфінів", індивідуальні пошукові проекти "Якими послугами користується моя родина", інтегровані заняття, тренінги "Я – маленький споживач", заняття з художньо-продуктивної діяльності "Динамічний колаж", створення коміксів, пролонгований проект "Школа споживача", діяльність у мобільному розвивальному середовищі "Парк професій", перегляд мультимедійного контенту, ситуації-провокації, міні-музей, прес-конференції [1].

Підтримуємо думку дослідників, що економічне виховання потрібно починати проводити вже з дітьми дошкільного віку. З метою діагностики рівнів сформованості основ економічної культури дітей старшого дошкільного віку було проведено констатувальний етап педагогічного дослідження на базі закладу дошкільної освіти ясла-садок № 1 "Сонечко" міста Теплодар Одеської області. У експерименті брали участь 46 дітей старшого дошкільного віку старших груп "Смішарики" та "Фіксики".

На цьому етапі дослідження визначено такі компоненти та показники сформованості основ економічної культури у старших дошкільників:

I. Показники когнітивного компоненту: розуміння елементарних економічних понять; наявність уявлень про речі першої необхідності; сформованість уявлень про правила чесного заробляння грошей; обсяг елементарних знань про життєву необхідність грошей.

II. Показники діяльнісного компоненту: уміння здійснити мінімальну покупку; уміння поводитись у різних соціально-економічних ситуаціях; уміння виявляти ощадливість під час використання продуктів харчування, матеріалів, речей, іграшок.

III. Показники мотиваційного компоненту: прояв зацікавленості у вартості того, що хотів би придбати; бажання допомагати батькам у виконанні певної праці; прояв інтересу до процесу заробляння та витрачання грошей.

Було охарактеризовано такі рівні сформованості основ економічної культури у старших дошкільників: високий, середній та низький.

Вважаємо можливим віднести до високого рівня сформованості основ економічної культури дітей старшого дошкільного віку, у яких є розуміння елементарних економічних понять (гроші, ціна, зарплата, сімейний бюджет, прибуток, банк); наявні уявлення про речі першої необхідності (не вимагають від дорослих щоденної купівлі солодощів, іграшок; знають, що потрібно купувати здорову їжу на кожен день); сформовані уявлення про правила чесного заробляння грошей (гроші отримують люди, які ходять на роботу, виконують певні завдання, працюють); повний обсяг елементарних знань про життєву необхідність грошей (за гроші можна робити покупки у супермаркетах, господарських магазинах, на ринках (їжу, одяг); платити за квартиру, де живеш). Діти уміють здійснити мінімальну покупку (під доглядом дорослих купують хліб, воду тощо; забирають решту); уміють поводитись у різних соціально-економічних ситуаціях (у магазині не влаштовують істеріку, якщо батьки кажуть, що немає грошей на їх забаганку; уміють чекати свою чергу); виявляють ощадливість (користуються продуктами харчування тільки за призначенням, не розкидають їжу; економічно витрачаються матеріали під час самостійної творчості; бережуть речі та одяг; не ламають іграшки). Проявляють зацікавленість у вартості того, що хотіли би придбати (рахують гроші, які у них є у скарбничці, цікавляться у дорослих, скільки потрібно ще зібрати коштів); бажають допомагати батькам у виконанні певної праці (ходять разом до магазину, ремонтують поламані іграшки); проявляють інтерес до процесу заробляння грошей (питають у батьків, яку працю вони виконують на роботі) та витрачання (спільні походи у магазин).

До середнього рівня сформованості основ економічної культури відносимо дітей старшого дошкільного віку, у яких є розуміння елементарних економічних понять, але не всіх (знають що таке "гроші", "ціна", "зарплата", не знають, що таке "сімейний бюджет", "прибуток", "банк"); мають неповні уявлення про речі першої необхідності (не вимагають від дорослих щоденної купівлі солодощів, іграшок, але не знають що на кожен день потрібно купувати здорову їжу); не повністю сформовані уявлення про правила чесного заробляння грошей (гроші отримують люди, які працюють, але чому та як саме – не розуміють); достатній обсяг елементарних знань про життєву необхідність грошей (за гроші можна робити покупки у супермаркетах, на ринках (їжу, одяг)). Діти уміють здійснити мінімальну покупку (під доглядом дорослих купують хліб, воду, тощо; забирають решту); не вміють поводитись у різних соціально-економічних ситуаціях (у магазині можуть влаштувати істеріку, якщо батьки кажуть, що немає грошей на їх забаганку; не завжди можуть чекати свою чергу); виявляють ощадливість не повною мірою (користуються продуктами харчування тільки за призначенням, не розкидають їжу; економічно витрачаються матеріали під час самостійної творчості; не ламають іграшки; але не бережуть речі та одяг). Не проявляють зацікавленість у вартості того, що хотіли би придбати (не рахують гроші, які у них є у скарбничці, або взагалі не мають її; не цікавляться у дорослих, скільки потрібно зібрати коштів на певну річ); бажають допомагати батькам у виконанні певної праці (ходять разом до магазину, ремонтують поламані іграшки); проявляють інтерес до процесу заробляння грошей (питають у батьків, яку працю вони виконують на роботі) та витрачання (спільні походи у магазин).

До низького рівня сформованості основ економічної культури відносимо дітей старшого дошкільного віку, у яких є розуміння елементарних економічних понять, але не всіх (знають тільки, що таке “гроші”, але не знають, що таке “сімейний бюджет”, “прибуток”, “банк”, “ціна”, “зарплата”); не мають уявлення про речі першої необхідності (вимагають від дорослих щоденної купівлі солодощів, іграшок; не знають що на кожен день потрібно купувати здорову їжу); не повністю сформовані уявлення про правила чесного заробляння грошей (гроші отримують люди, які працюють, але чому та як саме – не розуміють); недостатній обсяг елементарних знань про життєву необхідність грошей (за гроші можна купити їжу та одяг, але як саме роблять покупки різних товарів, не знають); уміють здійснити мінімальну покупку (під доглядом дорослих купують хліб, воду, тощо; забирають решту); не вміють поводитись у різних соціально-економічних ситуаціях (у магазині можуть влаштувати істеріку, якщо батьки кажуть, що немає грошей на їх забаганку; не завжди можуть чекати свою чергу). Не виявляють ощадливості (користуються продуктами харчування не за призначенням, розкидають їжу, сміять за столом; не уміють економно витратити матеріали під час самостійної творчості; не бережуть речі та одяг; але іграшки не ламають). Не проявляють зацікавленість у вартості того, що хотіли би придбати (не рахують гроші які у них є у скарбничці, або взагалі не мають її; не цікавляться у дорослих, скільки потрібно зібрати коштів на певну річ); не завжди бажають допомагати батькам у виконанні певної праці (ходять разом до магазину, але не бажають ремонтувати поламані іграшки); проявляють інтерес до процесу витрачання грошей (спільні походи у магазин), але до процесу заробляння байдужі (не питають у батьків, яку працю вони виконують на роботі).

Для визначення ступеня прояву показників сформованості основ економічної культури були підібрані такі діагностувальні завдання: різні види бесід, опитувальник, діагностувальна дидактична гра “На виробництві”, діагностувальна сюжетно-рольова гра “У крамниці”; діагностувальні заняття, розроблені А. Сазоновою, її авторська методика “Словниковий тест” та методика роботи з картками “Вербальний тест”; адаптована методика Р. Жадан та Г. Григоренко “Формування у дітей бережливого ставлення до природи” на виявлення умінь поводитись у різних соціально-економічних ситуаціях та їх діагностувальне заняття (дороблене та удосконалене) “Як заробити гроші”.

Визначено таку шкалу оцінювання виокремлених показників: 3 бали – показник проявляється на високому рівні; 2 бали – показник проявляється на достатньому рівні; 1 бал – показник проявляється на низькому рівні.

Розроблено таку систему оцінювання визначених показників: високий рівень – від 30 балів до 21 балів; середній рівень – від 20 балів до 11 балів; низький рівень – від 10 балів до 1 бала.

На констатувальному етапі дослідження отримано такі результати: у старшій групі “Фіксики” з високим рівнем сформованості основ економічної культури – 1 дитина (4%), з середнім рівнем – 12 дітей (50%), з низьким рівнем – 11 дітей (46%); у групі “Смішарики” з високим рівнем сформованості основ економічної культури – 1 дитина (4%), з середнім рівнем – 13 дітей (59%), з низьким рівнем – 8 дітей (37%). У групі “Фіксики” маємо більший відсоток дітей з низьким рівнем сформованості основ економічної культури, а у групі “Смішарики” маємо більший відсоток дітей із середнім рівнем, та менший – з низьким рівнем. Саме тому на наступному (формуальному) етапі експериментального дослідження вирішено експериментальною обрати групу “Фіксики”, а групу “Смішарики” – контрольною.

Висновки. Отримавши такі результати, стає очевидним, що робота з формування основ економічної культури старших дошкільників здійснювалась не повною мірою, можливо, навіть несистематично. Недостатньо приділялося уваги економічним іграм, заняттям з економічного напрямку у закладі дошкільної освіти. Наведені результати констатувального експерименту підтвердили необхідність подальшого продовження проведення педагогічного дослідження на формуальному та контрольному етапах.

Перспективу дослідження вбачаємо у розробленні ефективної системи роботи з оптимізації формування основ економічної культури старших дошкільників засобами ігрових інноваційних технологій.

Використана література:

1. Аматыєва О.П., Іванчук С.А. Модель виховання основ культури споживання в дітей старшого дошкільного віку. *Вісник Черкаського університету*. 2017. № 5. С. 7–14.
2. Базовий компонент дошкільної освіти: державний стандарт дошкільної освіти. Нова редакція / Байєр О.М. та ін.; під наук. кер. Т.О. Піроженко. Київ, 2021. 37 с.
3. Боршуляк Т.М. Економічне виховання дітей старшого дошкільного віку: моніторинг компетенцій. Кам’янець-Подільський: Рута. 2016. 80 с.
4. Впевнений старт: освітня програма для дітей старшого дошкільного віку / Гавриш Н. В. та ін., за заг. наук. ред. Т.О. Піроженко. Київ: Українська академія дитинства, 2017. 80 с.
5. Іванчук С.А., Бонзарєва Н.С. Проблема економічного виховання в теорії дошкільної педагогіки. *Молодий вчений*. 2017. № 10.1 (50.1). С. 30–34.
6. Калугіна Ю.В. Дефініційний аналіз дослідження понять у контексті проблеми “Формування економічної компетентності дітей старшого дошкільного віку”. *Молодий вчений*. 2020. № 2 (78). С. 112–115.
7. Костокова О.В. Безперервність розвитку економічної культури особистості у системі освіти. *Нова педагогічна думка*. 2013. № 1.2. С. 123–126.
8. Левчук О.В. Формування економічної свідомості дітей дошкільного віку. Костопіль: ВО КРДА, 2019. 92 с.
9. Сазонова А.В. Формування первинного економічного досвіду старших дошкільників в ігровій діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка. Луганськ, 2007. 244 с.

10. Я у світі: програма розвитку дитини від народження до шести років / Аксьонова О.П. та ін.; наук. кер. О.Л. Кононко. Київ: ТОВ "МЦФЕР-Україна", 2019. 488 с.
11. Ярыта І.І. Інноваційні аспекти економічної освіти дошкільнят. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2012. № 22 (257), ч. IV. С. 99–105.

References:

12. Amatieva O.P., Ivanchuk S.A. (2017) Model vykhovannia osnov kultury spozhyvannia v ditei starshoho doshkilnoho viku [Model of education of the basics of the culture of consumption in children of the senior preschool age]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu*. № 5. S. 7–14 [in Ukrainian].
13. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity. Derzhavnyi standart doshkilnoi osvity. Nova redaktsiia (2021) [Basic component of preschool education. State standard of preschool education. New edition]. Kyiv [in Ukrainian].
14. Borshuliak T.M. (2016) Ekonomichne vykhovannia ditei starshoho doshkilnoho viku: monitorynh kompetentsii [Economic education of senior preschool children: monitoring of competencies]. Kamianets-Podilskyi: Ruta. 80 s. [in Ukrainian].
15. Vpevnenyi start. Osvitnia prohrama dlia ditei starshoho doshkilnoho viku (2017) [A confident start. Educational program for older preschool children]. Kyiv: Ukrainska akademiia dytynstva [in Ukrainian].
16. Ivanchuk S.A., Bonzareva N.S. (2017) Problema ekonomichnoho vykhovannia v teorii doshkilnoi pedahohiky [The problem of economic education in theory of preschool pedagogy]. *Molodyi vchenyi*. № 10.1 (50.1). S. 30–34 [in Ukrainian].
17. Kaluhina Yu.V. (2020) Definitivnyi analiz doslidzhennia poniat u konteksti problemy "Formuvannia ekonomichnoi kompetentnosti ditei starshoho doshkilnoho viku" [Definitively analysis of research concepts in the context of the problem "Formation of economic competence of children of senior preschool age"]. *Molodyi vchenyi*. № 2 (78). S. 112–115 [in Ukrainian].
18. Kostiuikova O.V. (2013) Bezperernvnist rozvytku ekonomichnoi kultury osobystosti u systemi osvity [Continuity of development of the economic culture of the individual in the education system]. *Nova pedahohichna dumka*. № 1.2. S. 123–126 [in Ukrainian].
19. Levchuk O.V. (2019) Formuvannia ekonomichnoi svidomosti ditei doshkilnoho viku [Formation of economic consciousness of preschool children]. Kostopil: VO KRDA. 92 s. [in Ukrainian].
20. Sazonova A.V. (2007) *Formuvannia pervynnoho ekonomichnoho dosvidu starshykh doshkilnykiv v ihrovii diialnosti* [The formation of elementary economical experience of senior preschool children in the game activity] (PhD thesis), Luhansk: Luhanskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka [in Ukrainian].
21. Ya u sviti. Prohrama rozvytku dytyny vid narodzhennia do shesty rokiv (2019) [I am in the world. Child development program from birth to six years]. Kyiv: TOV "MTsFER-Ukraina" [in Ukrainian].
22. Yaryta I.I. (2012) Innovatsiini aspekty ekonomichnoi osvity doshkilniat [Innovative aspects of economic formation of under-fives]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedahohichni nauky*. № 22 (257). S. 99–105 [in Ukrainian].

Kudriavtseva O. A., Shnaider H. V. Theoretical and practical aspects of formation of the basis of economic culture of senior preschoolers

The problem of forming the foundations of economic culture in preschool children has become relevant in modern conditions, as noted in the Basic component of preschool education in Ukraine (new edition), preschool development programs "I am in the world", "Sure start", "Child", "Ukrainian preschool").

The purpose of the experiment is to theoretically substantiate the essence of the formation of the foundations of economic culture of older preschool children and to determine the levels of formation of the foundations of economic culture of older preschoolers at the ascertaining stage of experimental research.

Scientists' interpretation of the concepts of "economic education" and "economic culture" is analyzed. The essence of the concept of "economic culture" of preschool children is specified. Different approaches of researchers to the economic education of preschool children are considered.

It is stated that today the problem of forming the foundations of economic culture of older preschool children is still insufficiently solved. The first stage of experimental research is described – a statement experiment, the essence of which was to study the state of formation of the foundations of economic culture of older preschoolers. The components and indicators of formation of bases of economic culture of children of senior preschool age are defined: cognitive with indicators (understanding of elementary economic concepts; presence of ideas about things of the first necessity; formation of ideas about rules of honest earning of money; volume of elementary knowledge about vital necessity of money), indicators (the ability to make a minimum purchase; the ability to behave in different socio-economic situations; the ability to show thrifi in the use of food, materials, things, toys), motivational with indicators (interest in the value of what he would like to buy; desire to help parents in performing certain work, showing interest in the process of earning and spending money). The levels of formation of the bases of economic culture of senior preschoolers (high, medium, low) are characterized. The diagnostic technique for definition of degree of display of indicators of formation of bases of economic culture of senior preschoolers is offered and the system of their estimation is developed. The results of the ascertaining stage of the experiment are presented, which confirmed the need for further continuation of pedagogical research at the formative and control stages.

We see the prospect of the study in the development of an effective system of work to optimize the formation of the foundations of economic culture of older preschoolers by means of innovative game technologies.

Key words: economic education, senior preschoolers, foundations of economic culture, components, indicators, levels of formation of the foundations of economic culture.